

MØDET MED EN MURBRÆKKER - EDUARD SJEVARDNADSE

Hans ansigtstræk kunne virke trætte, når de da ikke pludselig udviskedes og oplivedes af et smil – for humoren og lunet er et af hans fundamentale karakteristika. Så trak smilet de kloge og rare brune øjne med sig, mens det sølvgrå hår bidrog med den helt rigtige omkransning af ansigtet. Han var nøjagtig lige så behagelig, så intelligent og nærværende at være sammen med, som vi havde forestillet os efter indtryk fra interviews og anden optræden næsten dagligt på tv-skærmen i de år, hvor han sammen med den amerikanske udenrigsminister George Schultz og efterfølgeren James Baker var international murbrækker og tegnede konturerne til en ny og mere fredelig verden. Vi sad i Eduard Sjevardnadses modtageværelse i præsidentpaladset i Tbilisi og hørte ham trække hovedlinjerne op i sit lands øjeblikkelige situation med tilbageblik til makkerskabet med Gorbatjov i perestrojkaens første år i midten af 1980'erne. Tidspunktet var maj 1994 og Georgiens økonomiske situation var alt andet end misundelsesværdig. Konsekvenserne af Sovjetunionens nedslidning og opløsning i 1991 havde trukket deres dybe spor i landet på den anden side af Kaukasus-kæden. Økonomiske bånd til andre dele af den fordums Union var blevet revet over. Regionale og nationale konflikter var brudt op og havde medført blodige og endnu ikke helede sår. Og arrene efter dem ville være synlige i årtier fremover.

Gennem et par universitetskolleger fra Tbilisi havde min journalistkone, Lisbeth, og jeg fået lovning om et interview. Sjevardnadse havde længe sammen med Gorbatjov stået øverst på hendes interviewliste. Selv havde jeg besøgt Tbilisi flere gange, første gang tilbage i 1973, da Sjevardnadse netop var blevet udnævnt til partichef med det formål at rydde op i sovjetrepublikkens udbredte korrupsion. Siden havde jeg været der yderligere et par gange.

Man behøver ikke omgås georgiere i lang tid eller opholde sig længe i Georgien for at opdage, at man her har at gøre med et folk og et land, der i en ganske ekstrem grad har selvfølelse og national identitet – for ikke at sige overdreven stolthed. Selv kalder de sig *kartveler* og deres land for *Sakartvelo*. Selvfølelsen og den nationale identitet er stærk på trods af, at landet kun i meget korte perioder i sin historie har udgjort et samlet hele eller har oplevet storhed. Klassisk græsk og latinsk litteratur blev oversat til georgisk i middelalderen sammen med arabiske og persiske klassikere. Omkring år tusind blev Platon og Aristoteles oversat til georgisk – det var samtidig med, at Svend Tveskæg var konge i Danmark.

Ingredienserne i den georgiske selvfølelse er endvidere valget af kristendommen som statsreligion allerede i 300-tallet og den tidlige udvikling af et georgisk skriftsprog - i forbindelse hermed udvikling af et eget alfabet. Endelig er det den historiske erindring om korte perioder med frihed og storhed og lange perioder med underkastelse og kamp mod omverdenen – en kamp, der siden 600-tallet primært blev en kamp mod islam.

Sammen med nabo-republikken, det ligeledes kristne Armenien, vil Georgien gerne se sig selv som bro mellem Orienten og Vesten. Begge er de naturligvis bevidste om deres geografiske afstand til Europa. Men de har samtidig en stærk følelse af gennem deres historie at have drukket af de samme kulturkilder som Vesten - det antikke Grækenland og kristendommen. Eduard Sjevardnadse har i sit kloge erindrings- og programskrift *Mit svar til historien* gjort opmærksom på endnu et identitetsmærke for Georgien. Han skriver, at ”kulturen opstod på vinmarkerne. Herfra kom ornamenternes motiver og bogstavernes form og først og sidst den materielle overflod, det materielle grundlag for folkets selvstændighed. Det var i første omgang netop vinmarkerne, de fjendtlige erobrere (læs araberne, TP) kastede sig over; det var dem, de brændte af og huggede ned som levende væsener. Det er forklaringen på, at en georgier er lige så øm over sin vingård som om sit eget barn”.

Her sad vi så en forsommer-tirsdag i Georgiens hovedstad - i præsidentens modtageværelse. Det var spartansk indrettet og manglede helt den pomp og pragt, der normalt følger et lands førstemand. Kun en enkelt buket mark-margueritter udsmykkede rummet. Vi hørte Sjevardnadse trække hovedlinjerne op i sit lands øjeblikkelige materielle situation. Og den var alt andet end misundelsesværdig. Konsekvenserne af Sovjetunionens opbrud og opløsning havde trukket dybe spor i Georgien, der som et lille land på halvanden gang Danmark i udstrækning og med 5 millioner indbyggere i ganske særlig grad havde hentet sin velstand i samhandelen med Unionen.

Der var ingen tvivl om, at Sjevardnadse i 1994 var landsfaderen, der stod som garant for, at de mange og meget forskellige provinser, der udgør Georgien, i hvert fald på papiret holdt sammen. Denne respekt for statsoverhovedet stammede ikke blot fra Sjevardnadses tid som perestrojkaens udenrigsminister og europæisk murbrækker gennem seks år. Den skyldtes heller ikke udelukkende den internationale lydhørhed og dermed følgende kreditmuligheder, som siden udenrigsministertiden klæbde til navnet i det store udland. Respekten rakte længere bagud – til det, man kunne kalde *Georgiens lille perestrojka*.

Vi mødte for eksempel georgiske billedkunstnere, der huskede den relative kulturelle og politiske frihed, der herskede i de år, hvor Sjevardnadse var republikkens førstesekretær og på trods af, at han reelt naturligvis var underlagt Moskvas parti-paroler. Men under hans ledelse og autoritet ophørte Partiet med direkte at blande sig i kunstnernes arbejde. Det blev relativt problemfrit at anskaffe pensler og farver, og det blev muligt at få sine arbejder udstillet, uden at det absolut skulle foregå skjult og uofficielt.

Sjevardnadse kan i såvel tale som skrift forekomme politisk naiv. Typisk var det for eksempel, at han på trods af en både omtumlet, broget og partitro karriere i sovjettiden alligevel stædigt plæderede for, at politiske handlinger skulle tage udgangspunkt i begreber som ansvarlighed og moral. Han var en politiker, der i hvert fald i ord forkastede gamle Machiavellis tese om, at der inden for politik ikke findes moral, kun interessekampe.

På trods af midt-halvfemsernes ikke ligefrem rosenrøde storpolitiske billede, præget som det var af Balkan-krigenes vanvid, erklærede præsidenten sig i 1994 alligevel som optimist med hensyn til Europas fremtid i det nye århundrede. Stillet overfor et citat af ekspræsident Jimmy Carter om det mulige i både at være idealist og alligevel bo i Det hvide Hus, erklærede Sjevardnadse sig enig. Sin forkærlighed for at tage udgangspunkt i litteraturen røbede han i svaret. Han sammenlignede sig selv med Don Quijote – den tilsyneladende naive, men frygtløse ridder i Cervantes 1600-tals roman og fortsatte: - Også i storpolitik skal man en gang imellem være fantast. Det er idealisterne og fantasterne, der afstikker vejen til fremtiden.

Også menneskets eksistentielle problemer havde Eduard Sjevardnadse et personligt forhold til. - Jeg mener, at den vanskeligste kamp er den, der foregår i mennesket selv. Der er tale om to principper – det onde og det gode. Sådan er vor livssituation. Men vigtigst er det at vinde kampen i sig selv, sagde Sjevardnadse, mens han løftede højre hånd til en stille bekræftelse af det, han lige havde sagt. Også fortiden var han ydmyg overfor – ikke mindst de skrækelige år, hvor landsmanden Stalin satte sit blodige aftryk. Den unge Eduard, født 1928, oplevede som så mange andre konsekvenserne af dette vanvid. Faderen, der var lærer i russisk sprog og litteratur, var under mistanke for at være folkefjende. Men klarest oplevede han vanviddet, da han forelskede sig i Nanuli. Da han friede, takkede hun nej – begrundelse: Hun var datter af en dømt folkefjende og ville ikke bringe den unge Eduard i yderligere forlegenhed. Men følelserne sejrede. I 1951 – to år før Stalins død – giftede han sig med pigen. Og hans konklusion var: - Frihed uden kultur og ansvarlighed uden moral degenererer til anarki og tilfældigheder.

Herefter var det naturligt at lade snakken falde på det brud med fortiden, som indledtes med Gorbatsjovs valg til generalsekretær i marts 1985. På baggrund af Sjevardnadses egne spirer til nytænkning allerede i 1970'ernes Georgien var det ikke overraskende, at han og Gorbatsjov også før 1985 snakkede fremtid. Det skete for eksempel i partitoppens ferieparadis i Abkhasien. Udarbejdede de allerede den gang en samlet plan, en masterplan for perestrojkaen og for Europas fremtid? Forudså de den gang Murens fald eller hvordan? Og han svarede: - Vi har kendt hinanden i mange år – Gorbatsjov og jeg - og vi har ofte diskuteret politik. Nej, vi havde ikke nogen færdig overordnet plan. Og havde vi haft en, så var den aldrig gået gennem Partiets apparat. Først og fremmest forholdt vi os generelt til den revolution, der måtte komme. Og vi var sikre på, at det gamle system skulle slås i stykker. Gorbatsjov gav mig ret i, at det gamle system var råddent.

Vi var blevet lovet 20 minutter, vi endte med at få tre kvarter. Vi sluttede af – en solfyldt majdag i 1994 - med at snakke om demokratiet, der efter Murens fald havde fået en nærmest magisk klang i de nye lande. Ganske vist fik man friheden, men kun for at opdage, at den ikke kunne spises. Oven i købet var friheden som regel ledsaget af arbejdsløshed og social nød og elendighed, der skabte en god grobund for korrupsion og mafia-virksomhed.

Ud fra vor viden om, at vor egen Uffe Ellemann-Jensen og Eduard Sjevardnadse i internationale sammenhænge havde mødt og lært at sætte pris på hinanden, faldt snakken til allersidst på Danmark. Sjevardnadse havde i den forbindelse denne kommentar: - Danmark repræsenterer et godt, stabilt og liberalt demokrati, hvor befolkningens evne til at skabe rigdom samt materielle og åndelige goder er gået hånd i hånd, og Uffe fik følgende hilsen og karakteristik: - Held og lykke med ham. Han er en meget stærk og dygtig politiker. Jeg har besøgt ham privat og sætter ham højt – også som menneske. Skulle det ikke lykkes ham at blive statsminister i Danmark, kan han komme til Georgien og blive min statsminister. Her er nok at lave!

Da vi kom hjem, sendte vi naturligvis hilsenen videre til Uffe. Han kvitterede med bl.a. den oplysning, at de to udenrigsministre i Uffes hjem ved siden af meget andet også havde udvekslet erfaringer ved brugen af en græsslåmaskine.

Bragt som kronik i Flensborg Avis den 12.06.2010